

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ МАДАНИЯТ ВА СПОРТ ИШЛАРИ
ВАЗИРЛИГИ**

**ЎЗБЕКИСТОН ДАВЛАТ САЊАТ ВА МАДАНИЯТ ИНСТИТУТИ
ҲУЗУРИДАГИ**

**ПЕДАГОГ КАДРЛАРНИ ҚАЙТА ТАЙЁРЛАШ ВА УЛАРНИНГ
МАЛАКАСИНИ ОШИРИШ ТАРМОҚ МАРКАЗИ**

“Тасдиқлайман”

Малака ошириш тармоқ маркази директори

_____ О. О. Ҳасанов

2015 йил «__» _____

**“Санъатшунослик ва маданиятшунослик фанларини
ўқитишда илғор тажрибалардан фойдаланиш” модули
бўйича**

ЎҚУВ УСЛУБИЙ МАЖМУА

Тузувчи: проф. А.А.Маврулов

Тошкент – 2015

МУНДАРИЖА

1. ИШЧИ ДАСТУР
2. МАЪРУЗА МАТНИ
- 1-*Мавзу*. Санъатшунослик ва маданиятшунослик фанларининг назарий асослари.
.....
- 2-*Мавзу*. Санъатшунослик ва маданиятшунослик фанларидаги инновациялар ва трансформацион жараёнлар.....
- АМАЛИЙ МАШҒУЛОТ
1. *Мавзу*. Янги педагогик технологияларни фанларни ўқитишдаги ўзгаришлари ва уларнинг ижобий натижаларидан фойдаланиш.....
- 2- *Мавзу*. Санъатшунослик ва маданиятшунослик фанларини такомиллаши жараёни.
4. ТЕСТ САВОЛЛАРИ
5. МУТАХАССИС ТОМОНИДАН БЕРИЛГАН ТАҚРИЗ
6. ЭКСПЕРТ ХУЛОСАСИ

Умуммутахассислик бўйича тайёргарлик

I. Кириш

“Санъатшунослик ва маданиятшунослик фанларини ўқитишда илғор тажрибалардан фойдаланиш” модулининг мақсади: педагог кадрларни қайта тайёрлаш ва малака ошириш курс тингловчиларини Санъатшунослик ва маданиятшунослик фанларини ўқитишда янги педагогик технологиялардан фойдаланиш, фанларни ўқитишни такомиллаштириш бўйича малака ва кўникмаларни такомиллаштириш.

“Санъатшунослик ва маданиятшунослик фанларини ўқитишда илғор тажрибалардан фойдаланиш” модулининг вазифалари:

- Санъатшунослик ва маданиятшунослик фанларини олий таълимда ўқитиш жараёнинини технологиялаштириш билан боғлиқликда юзага келадиган муаммоларни аниқлаштириш;

- тингловчиларнинг санъатшунослик ва маданиятшунослик фанларини ўқитишдаги муаммоларни таҳлил этиш кўникма ва малакаларини шакллантириш;

- санъатшунослик ва маданиятшунослик фанларини ўқитишдаги муаммоларни ҳал этиш стратегияларини ишлаб чиқиш ва амалиётга татбиқ этишга ўргатиш.

Модулни ўзлаштиришга қўйиладиган талаблар

“Санъатшунослик ва маданиятшунослик фанларини ўқитишда илғор тажрибалардан фойдаланиш” модулини ўзлаштириш жараёнида амалга ошириладиган масалалар доирасида тингловчилар:

- Санъатшунослик ва маданиятшунослик фанларини ўқитишда илғор тажрибалар ва уларни ҳал этишда педагогик технологиялардан фойдаланиш стратегиялари; замонавий педагогик атамаларни қўллаш билан боғлиқ муаммолар; олий таълимда илғор педагогик технологияларни қўллаш билан боғлиқ муаммолар ва уларни ҳал этиш йўллари билиши керак;

- Санъатшунослик ва маданиятшунослик фанларини ўқитишда замонавий педагогик тажрибалар асосида кейслар тузиш, улардан амалиётда қўллаш кўникмаларига эга бўлиши зарур;

- Санъатшунослик ва маданиятшунослик фанларини ўқитишдаги муаммоларни аниқлаш, таҳлил этиш, баҳолаш ва умумлаштириш малакаларини эгаллаши лозим.

Модулни ўқув режадаги бошқа модуллар билан боғлиқлиги ва узвийлиги

Модул мазмуни ўқув режадаги “Маданиятшунослик назарияси фанининг долзарб масалалари”, “Санъатшунослик фанининг долзарб масалалари” ўқув модуллари билан узвий боғланган ҳолда педагогларнинг касбий педагогик тайёргарлик даражасини орттиришга хизмат қилади.

Модулнинг олий таълимдаги ўрни

Модулни ўзлаштириш орқали тингловчилар педагогик муаммоларни аниқлаш, уларни таҳлил этиш ва баҳолашга доир касбий компетентликка эга бўладилар.

Модул бўйича соатлар тақсимооти:

№	Модул мавзулари	Тингловчининг ўқув юкلامаси, соат				
		Хаммаси	Аудитория ўқув юкلامаси			Мустақил таълим
			жами	жумладан		
				Назарий	Амалий машғулот	
1.	Санъатшунослик ва маданиятшунослик фанларининг назарий асослари.	2	2	2		
2.	Санъатшунослик ва маданиятшунослик фанларидаги инновациялар ва трансформацион жараёнлар.	2	2	2		
3.	Янги педагогик технологияларни фанларни ўқитишдаги ўзгаришлари ва уларнинг ижобий натижаларидан фойдаланиш	2	2		2	
4	Санъатшунослик ва маданиятшунослик фанларини такомиллаши жараёни.	2	2		2	
5	Санъатшунослик бўйича хорижий мамлакатлар тажрибалари.	2				2
	Жами:	10	8	4	4	2

НАЗАРИЙ МАШҒУЛОТЛАР МАЗМУНИ

1-мавзу: Санъатшунослик ва маданиятшунослик фанларининг назарий асослари. (2 соат)

Режа:

1. Санъатшунослик фанларини ўқитишдаги инновациялар.
2. Маданиятшунослик фанини ўқитишда илғор тажрибаларидан фойдаланиш.

Санъатшунослик ва маданиятшунослик фанларини ўқитишдаги илғор педагогик тажрибалар ва инновацион янгиликлардан фойдаланиш. Замонавий ўқитувчи фаолиятида юзага келадиган қийинчилар ва уларни бартараф этиш йўллари.

2-мавзу: Санъатшунослик ва маданиятшунослик фанларидаги инновациялар ва трансформацион жараёнлар. (2 соат)

Режа:

1. Санъатшунослик ва маданиятшунослик фанларини ўқитишда педагогик технологиялардан фойдаланиш.
2. Маданиятшунослик фанини ўқитишда қайси ахборот технологиялардан фойдаланиш мумкин

Санъатшунослик ва маданиятшунослик фанлари ўқитувчисининг инновацион фаолиятини ташкил этиш ва инновацион салоҳиятини ривожлантириш – долзарб педагогик муаммолари.

АМАЛИЙ МАШҒУЛОТЛАР МАЗМУНИ

3-мавзу: Янги педагогик технологияларни фанларни ўқитишдаги ўзгаришлари ва уларнинг ижобий натижаларидан фойдаланиш (2 соат)

Режа:

1. Санъатшунослик ва маданиятшунослик фанларини ўқитишдаги интерфаол ўйинлар.
2. Инновацион технологияларни қўллаш усуллари

Интерфаол (inter – бу ўзаро, act – ҳаракат қилмоқ) – ўзаро ҳаракат қилмоқ ёки ким биландин суҳбат, мулоқот тартибида бўлишни англатади. Бошқача сўз билан айтганда, ўқитишнинг интерфаол услубиётлари – билиш ва коммуникатив

фаолиятни ташкил этишнинг махсус шакли бўлиб, унда таълим олувчилар билиш жараёнига жалб қилинадиган бўладилар, улар биладиган ва ўйлаётган нарсаларни тушуниш ва фикрлаш имкониятига эга бўладилар. Кейс: Замонавий шароитда ўқитувчи фаолиятида юзага келадиган муаммолар. Кейс: Олий таълимда илғор педагогик технологияларни татбиқ этиш. Кейс: Замонавий педагогик атамалар.

4-мавзу: Санъатшунослик ва маданиятшунослик фанларини такомиллаши жараёни. (2 соат)

Режа:

1. Ўзбекистонда санъат турлари ва уларнинг ривожланиши
2. Ҳозирги босқичда Ўзбекистон маданияти, умумий ҳолати, муаммолари, уларни ҳал этиш йўллари

МУСТАҚИЛ ТАЪЛИМ МАВЗУЛАРИ

1. Санъат асарларининг замонавий жанр ва кўринишлари.
2. Санъатшунослик фанларини ўқитишда янги педагогик технологиялардан фойдаланиш
3. Ўзбекистонда санъат турлари ва уларнинг ривожланиши
4. Ҳозирги босқичда Ўзбекистон маданияти, умумий ҳолати, муаммолари, уларни ҳал этиш йўллари
5. Жамиятни маънавий ахлоқий ва тарихий маданий ривожлантириш жараёнида тарихий хотиранинг ўрни ва муаммолари.
6. Санъатшунослик ва маданиятшуносликнинг асосий тадқиқот манбалари.
7. Санъатшунослик ва маданиятшунослик фанларининг ўқитиш технологиялари.
8. Санъатшунослик ва маданиятшунослик фанларида интерфаол ўйинларни қўллаш жараёни.
9. Ҳозирги замон маданиятшунослик фани билан боғлиқ билимларни аҳамияти.
10. Инсон ва жамият ҳаётида санъат ва маданиятнинг ўрни.
11. Маданиятнинг аҳамияти хусусида мутафаккирларнинг фикрлари.
12. Санъат ва маданият тушунчаларининг таърифи, таснифлари.
13. Санъатшуносликнинг асосий йўналишлари, тадқиқотлари
14. Янги педагогик технологияларни қўллашда санъа ва маданият асарларидан фойдаланиш жараёни.
15. Техноген маданият ва унинг моҳияти.

АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ

I. Ўзбекистон Республикаси Қонунлари

- 1.1. Ўзбекистон Республикаси Конституцияси. – Тошкент.: Ўзбекистон, 2012.
- 1.2. Таълим тўғрисида. Ўзбекистон Республикасининг Қонунию – Тошкент: Ўзбекистон, 1997.
- 1.3. Кадрлар тайёрлаш миллий дастури // Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Ахборотномаси. 1997. – 9-сон.

II. Ўзбекистон Республикаси Президенти Фармонлари ва Қарорлари

- 2.1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармони. «Ёш оилаларни моддий ва маънавий қўллаб-қувватлашга доир қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида». «Халқ сўзи» газетаси, 2007 йил 19 май.
- 2.2. “Ўзбеккино” давлат акциядорлик компаниясини тузиш тўғрисида. Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармони. 1996 йил 29 апрель // Ўзбекистон Президентининг Фармонлари. 4. – Тошкент: Адолат, 2000.
- 2.3. Ўзбекистон Бадиий академиясини ташкил этиш ҳақида. Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармони // Халқ сўзи. 1997 йил 27 февраль
- 2.4. Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармони. “Олий таълим муассасаларининг моддий-техника базасини мустаҳкамлаш ва юқори малакали мутахассислар тайёрлаш сифатини тубдан яхшилаш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-1533 сонли қарори.

III. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси Қарорлари ва Ўзбекистон Республикаси вазирликларининг ҳуқуқий-меъёрий ҳужжатлари

- 3.1. “Жаҳон адабиёти” журналининг ташкил этиш тўғрисида. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси қарори. 1997 йил 27 февраль // Халқ сўзи. 1997 йил 1 март.
- 3.2. Олий таълим муассасалари педагог кадрларини қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси қарори. 2012 йил 26 сентябрь // Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами. 2012 йил, 39-сон.

IV. Ўзбекистон Республикаси Президенти асарлари

- 4.1. Каримов И.А. Юксак маънавият - енгилмас куч. -Т.: Маънавият, 2008.
- 4.2. Каримов И.А. Ўзбекистон Ислон цивилизацияси ривожига қўшган хиссаси. Халқаро илмий-амалий конференциядаги сўзи. «Халқ сўзи», 2007 йил 15 август.
- 4.3. Каримов И.А. Ўзбек халқининг ислон маданияти ривожига қўшган беқиёс хиссасининг юксак эътирофи. Президент И.Каримовнинг «Туркистон – пресс» нодавлат ахборот агентлиги муҳбирига берган интервьюси. «Халқ сўзи» газ. 2007 йил 23 февраль.
- 4.4. Каримов И.А. Истиқлол ва маънавият. – Тошкент: 1994.
- 4.5. Каримов И.А. Тарихий хотирасиз – келажак йўқ. – Тошкент: 1998.

V. Дарсликлар, Ўқув қўлланмалар... (алифбо тартибда)

- 5.1. Абдуллаев Н. Санъат тарихи. 2 қисмлик. I – қисм. – Тошкент, 1987.
- 5.2. Абдуллаев Н. Санъат тарихи. 2 қисмлик. II – қисм. – Тошкент, 2001.
- 5.3. Маврулов А., Дехқонов И. Маданият тарихи (ўқув қўлланма). Тошкент.: 2004.
- 5.2. Мусаев Н., Азимов. И. Маданиятшунослик (ўқув қўлланма). – Тошкент.: “Мухаррир”, 2010.
- 5.3. Усмонов Қ ва бошқалар. Маданиятшунослик (ўқув қўлланма). – Тошкент.: “IQTISOD-MOLIYA”, 2008.
- 5.4. Қорабоев У. Соатов Ғ. Ўзбекистон маданияти (ўқув қўлланма). Тошкент.: “Tafakkur bo’stoni”. 2011.
- 5.5. Қўлдашев Ш. Маънавий кадриятлар ва миллий ўзликни англашнинг қайта тикланиши (ўқув қўлланма). – Тошкент: Турон-иқбол, 2012.
- 5.6. Раҳмонов М., Тўлахўжаева М.Т., Мухторов И.А. Ўзбек Миллий академик драма театри тарихи. Иккинчи китоб. - Т.: Истикболни белгилаш, услубият ва ахборот Республика Маркази, 2003. - 267 б.
- 5.7. Қодиров М.Х. Ўзбек театри анъаналари. - Т.: Ғ.Ғулом номидаги адабиёт ва санъат нашр., 1976. - 420 б.
- 5.8. Қодиров М. “Ўзбек театри тарихи”. Т.: “Ижод дунёси”. 2003.

Интернет маълумотларн:

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг Матбуот маркази сайти: www.press-service.uz
2. Ўзбекистон Республикаси Давлат Ҳокимияти портали: www.gov.uz
3. Programme www.lugat.uz, www.glossaiy.uz
4. Ўзбек интернет ресурсларининг каталоги: www.uz
5. Infocom.uz электрон журнали: www.infocom.uz
6. <http://www.teatr.ru>
7. <http://www.uzbekteatr.skm.uz>
8. <http://stanislavsky.by.ru>
9. <http://www.teatr-estrada.ru>
10. <http://www.aktor.ru>
11. <http://www.meyerhold.ru>
12. www.ziyonet.uz
13. www.edu.uz
14. www.nuu.uz
15. www.dsmi.uz
16. www.bimm.uz
17. www.dsmimarkaz.uz

МАЪРУЗА МАТНИ

1-мавзу: Санъатшунослик ва маданиятшунослик фанларининг назарий асослари. (2 соат)

Режа:

1. Санъатшунослик фанларини ўқитишдаги инновациялар.
2. Маданиятшунослик фанини ўқитишда илғор тажрибаларидан фойдаланиш.

Калит сўзлар:

Санъатшунослик ва маданиятшунослик – санъат ва маданият тўғрисидаги фан бўлиб, маданият тарихи ва маданият назариясидан иборат.

Маданият – “Маданий” “шаҳарлик” деган маъноларни билдиради. Кейинчалик “Маърифатли бўлиш”, “Тарбияли”, “Билимли бўлиш” маъноларида ишлатилган.

Санъат – узоқ тарихий тараққиёт жараёнида инсоният томонидан яратилган моддий ва маънавий бойликлар, асори-атиқалар йиғиндиси.

Анъаналар – жамият ҳаёти турли соҳаларининг моддий ва маънавий фаолият шакллари, кишилар ўртасидаги алоқалар ва муносабатларнинг авлоддан-авлодга ўтиши, аждодлар ҳаёти белгилари ва хусусиятларининг такрорланиш тарзи, дунёда анъаналар ва урф-одатларга эга бўлмаган миллат ёки элат йўқ.

Маънавият - инсонни жамики бошқа мавжудотлардан ажратувчи ижтимоий ходиса.

Маърифат - билим ва маданиятнинг қўшма мазмуни бўлиб, маориф эса ана шу мазмунни ёйиш кураш, воситасидир.

Санъатшунослик ва маданиятшунослик фанларини ўқитишдаги илғор педагогик тажрибалар ва инновацион янгиликлардан фойдаланиш. Замонавий ўқитувчи фаолиятида юзага келадиган қийинчилар ва уларни бартараф этиш йўллари.

Ўзбекистон давлат мустақиллигини қўлга киритгач, мамлакатда амалга оширилаётган ислохатларнинг бош йўналишлардан бири кадрлар тайёрлаш тизимини такомиллаштиришга қаратилган. Таълим тизими ўқув режаларида бўлажак мутахассислар дунёқарашини шакллантиришнинг таркибий қисми сифатида талабаларни миллий ва умуминсоний маданият ютуқлари билан таништириш кўзда тутилган. Зеро, инсониятнинг келажаги унинг маданиятлилик даражасига боғлиқ бўлмоқда.

Ўзбекистон Республикаси Президенти И.А. Каримовнинг таъкидлаганидек, “Халқнинг маданий кадриятлари, маънавий мероси минг йиллар мобайнида Шарқ

халқлари учун қудратли маънавият манбаи бўлиб хизмат қилган. Узоқ вақт давом этган қаттиқ мафкуравий тазйиққа қарамай, Ўзбекистон халқи авлоддан авлодга ўтиб келган ўз тарихий ва маданий қадриятларини ҳамда ўзига хос анъаналарини сақлаб қолишга муваффақ бўлди.

Мустақиллигимизнинг дастлабки кунлариданоқ аجدодларимиз томонидан кўп асрлар мобайнида яратиб келинган ғоят улкан, бебаҳо маънавий ва маданий меросни тиклаш давлат сиёсати даражасига кўтарилган ниҳоятда муҳим вазифа бўлиб қолди”¹.

Таълим ва маданий омилларнинг уйғунлиги бу маданият ва санъат назарий асослари бўлган фанларни ўқитиш жараёни бўлиб, ҳозирги глобаллашув ва ахборотлашган даврда янги педагогик технологиялар асосида ўқитиш ҳисобланади. Аввало, Ўзбекистонда таълим тизими ва маданий омилларнинг уйғунлигини тадқиқ қилиш ҳозирда долзарб масала бўлиб турибди.

Инсоннинг том маънодаги мавжудлиги унинг маънавиятида ўз аксини топади. Фуқаролар маънавияти эса уйғунлашган ҳолда жамиятнинг мавқеини белгилайди. Шахслар ўртасида юксак салоҳиятга эга бўлган жамият, пировард натижада, яшовчан бўлади, зеро у шу жамият аъзолари томонидан эъзозланади, ҳимоя қилинади.

Аслида шундай бўлиши лозим. Аммо ҳар доим ҳам бу ҳол такрорланавермайди. Тарихдан сабоқ олишни кўпинча унутганимиз каби маданийлашган, инсонпарварлашган, демократик тартиб-қоидаларга амал қиладиган жамият кўп ҳолларда бизнинг орзу-умидимиз бўлиб қолаверади.

Дарҳақиқат шундай, мозийнинг қайси даврига, қайси мамлакат тарихига назар ташламайлик, унда буюк кўтарилишлару, юксак парвозлару, инсоннинг ақли бовар қилмайдиган кашфиётлар билан бирга таназзулу бўҳронлар, маънавий инқирозлару, йўқотишларни кўришимиз мумкин.

Ўзбекистоннинг узоқ минг йилликлар давридаги маънавий-маърифий, маданий-мафкуравий ҳолатига назар ташласак ҳам шуни кўришимиз лозим.

¹ Каримов И.А. Ўзбекистон XXI аср бўсағасида: ҳавфсизликка таҳдид, барқарорлик шартлари ва тараққиёт кафолатлари. – Т.: Ўзбекистон, 1997. – Б. 137-151

“Авесто”нинг пайдо бўлиши, қадимги шаҳар маданиятининг юзага келиши, ёзув маданияти, суғорма деҳқончилик маданияти, Шарқ Уйғониш даври, диний ва дунёвий билимларнинг ривожини, Амир Темур давридаги юксак маданий-интеллектуал юксалиш, XIX аср охири, XX аср бошларидаги жадиждчилик ҳаракати намояндаларининг фаолияти бизнинг, ўзбекларнинг илмий, ақлий салоҳиятидан далолат берса, Эрон аҳамонийлари, Александр Македонский юришлари, араб, мўғул, Россия истилолари, совет тизимидаги йўқотишлар миллатнинг қашшоқлашувиغا олиб келди.

Ижтимоий ривожланишнинг ҳозирги босқичида, мустақиллик каби асрий феноменал туйғу таъсирида яшаётган бугунги кунда халқимиз, миллатимизнинг маънавий-мафкуравий негизларига назар ташлаш, уларнинг қай даражада мавжуд эканлигини ёрқин тасаввур этиш ўта муҳимдир.

Ҳап шундан иборатки, жамият фуқаролари ўзларининг маънавий-мафкуравий пойдеворини билмас ва унга суянмас экан ёки уни инкорётар экан, ундай шахс миллий ривожланишга фақат тўсиқ бўлиши мумкин. Бу ҳап айниқса жамиятнинг бебаҳо мулки бўлган зиёлилар, айниқса ўқитувчиларга кўпроқ тегишлидир.

Таълим тизимининг ҳал қилувчи бўғини бу – ўқитувчилардир. Шу аснода жамиятнинг келажаги, унинг равнақида зиёлилар-ўқитувчиларнинг масъуллик даражаси юқори. Кадрлар тайёрлашнинг миллий дастури, “Таълим тўғрисидаги” қонун амал қилаётган ҳозирги шароитда бу нарса алоҳида аҳамият касб этмоқда.

Ўқитувчининг билими, салоҳияти, кўникмаси, ҳаётий тажрибаси охири-оқибатида бўлғуси мутахассиснинг шаклланишига таъсир кўрсатади. Бу нарса айниқса маданият ва санъат олий ўқув юртлари, ўрта махсус касб ҳунар коллежлари ва академик лицейлари ўқитувчиларига катта масъулият юклайди. Ўзбекистон миллий маданияти, санъати назарияси ва тарихи билан кучли қуролланган, замонавий, илғор педагогик технологияларга эга бўлган ўқитувчигина замон талабларига мос мутахассис кадрни тайёрларш мумкин.

Бугунги мутахассис замонавий фан ва технологияларни қунт билан ўрганиши баробарида, у айна пайтда юксак эътиқодли, маънавий-маърифат

бўйича кучли билимга эга, мафкуравий жиҳатдан собитқадам, иймони бутун, гўзал инсон бўлиши лозим. Таълим тизимида бу нарсага эътибор қаратилмоқда. Бу борада жиддий ютуқларга ҳам эришилмоқда.

Аммо, собиқ совет мустабид тузуми давридаги мезонлар, кадрларга нисбатан қўйиладиган талаблар айрим ҳолларда, афсуски, хали ҳам ўз кучини йўқотмаяпти. Мамлакат Президенти И. Каримов шу ўринда қуйидагиларни таъкидлайди: “Бизга мерос бўлиб қолган таълим-тарбия тизимининг маълум бир маъқул жиҳатлари билан бир қаторда унинг энг номақбул томони шундан иборат эдики, ўқув жараёнида ўқувчи ва талабаларни мустақил ва эркин фикрлашга йўл қўймаслик, ҳар қайси ўқув юртини битирувчиларнинг билимига қараб эмас, аввало, уларнинг собиқ совет тузумига сохта ғояларга садоқат ҳисобга олиб баҳолаш ва ҳаётга йўллаш тамойили асосий ўринни эгаллар эди. Кўп жойларда сифат ўрнига сон кетидан қувиш устунлик қиларди. Кўпчилик ҳақиқий билим ёки малака орттириш мақсадида эмас, амал-тақал қилиб дипломли бўлиб олиш илинжида техникум ёки институтларга кирар эди. Бу тузумдан бизга қолган мерослар ичидаги шунга ўхшаган салбий асоратларни, афсуски, ҳозир ҳам сезиб турибмиз”².

Дарҳақиқат, собиқ совет мустабид тузуми даврида Юртбошимиз таъкидлагани каби саёз савияли, муте мутахассислар минг-минглаб етиштирилди. Ана шундай шароитда совет ҳукумати нима учун миллий маданиятларни, хусусан ўзбек, миллий маданиятини, унинг бой тарихини тарғиб этишга қарши бўлганлигини англаб етиш лозим.

Шуни қайд этиш лозимки, совет мафкураси маддоҳлари ўз маънавиятидан йироқ, миллий маданий меросини ўзлаштирмаган одамларни бошқариш осон эканлигини яхши билганлар. Шунинг учун ҳам турли йўл, усуллар билан Марказий Осиё халқлари, хусусан, ўзбекларнинг азалдан маданияти паст, кўчманчи, боқиманда халқ эканлиги тўғрисида “назария”ларни ишлаб чиқдилар. Бу эса ижтимоий-гуманитар фан дастурларида ўз акси топди. Энг ачинарлиси –

² Каримов И.А. Жамиятимиз мафкураси халқни-халқ, миллатни-миллат қилишга хизмат этсин. – Тошкент., 1998. – Б. 18.

биз ўзбек зиёлилари ҳам ўша “назария” ларнинг қулига айландик. Ўқув дастурлари эса асосан рус тарихи ва маданиятига асосига қурилди. Бу биринчи хато эди.

Иккинчидан, совет мафқураси ўзбек халқи маданияти тарихини, умуман миллат тарихини сохталаштирди. Гап шундаки, бизнинг тарихимиз амалга урушлар, қўзғолонлар тарихидан иборат этиб кўрсатиди. Халқнинг, миллий зиёлиларнинг минг йиллари давомида яратган бой ва бебаҳо маданият дурдоналарига панжа ортидан қаралди.

Учинчидан, мустабид тузум таълим соҳасида ўзбек миллий маданияти фақат “сарой маданияти” тарзида талкин этилди. Оддий халқнинг маданиятини яратувчанлик кучи инкорэтилди. Совет тузуми йилларида таълим тизимида бу нарсага алоҳида аҳамият берилди. Халқнинг маданиятни яратишдаги ролини кўрмаслик билан эса ўзимиз ўз тарихимиз, маданий-миллий меросимизни инкор этдик.

Тўртинчидан, замонавий мутахассис тайёрлашда уларнинг маданий-бадий жараёнларга муносабатини аниқлашнинг эстетик усули инкор этилди. Бошқача сўз билан айтганда, адабий-бадий, маданий жараёнлар сиёсий нуқтаи назардан баҳоланди. Бундай мезон эса юзлаб, минглаб маҳаллийаллома-ю мутафаккирларни “халқ душмани” сафига тизишга “асос” берди. Совет таълим тизимида маданиятнинг ягона ўлчови унинг сиёсий-мафқуравий доирага мос ёки мос эмаслиги билан ўлчанади.

Бешинчидан, ягона “совет маданияти”ни барпо этиш назарияси юзага келди. Бу эса, ўз навбатида миллий маданиятларни амалда инкор этган ҳолда рус маданияти негизида янгича, “совет маданияти” ни барпо этиш асносида “ривож” топди. Энг ёмони, “совет маданияти” нинг асосини коммунистик мафқура ва синфий дунёқараш ташкил этарди. Айни пайтда, “совет маданияти” нинг мазмун-моҳиятида партиявийлик, синфийлик, большевистик-вульгар ғоявийлик, маданий жараёнларга бир ёқлама нигилистик қараш устувор аҳамият касб этди.

Миллий мустақиллик йилларида совет мустабид тузуми даврида шаклланган мафқуравий-сиёсий ақидалар барҳам топди. Миллий маданиятимиз,

маданий меросимиз тиклана бошланди. Маънавият-маърифат давлат сиёсатининг устувор йўналиши сифатида тан олинди. Маданият тарихи ва умуман, миллий тарихими қайтадан янги, замонавий методология асосида ёзила бошланди. Янги тадқиқотлар юзага кела бошлади.

Буларнинг бари ҳозирги замон ўзбек таълим тизимида ўзининг ифодасини топмоқда. Бизнинг тарихимиз энг аввало яратувчанлик, бунёдкорлик, маданиятлар тарихи эканлиги тўғрисидаги ҳақиқат қарор топди. Миллий маданий мероснинг тикланиши эса зиёлилар, биринчи ўринда ўқитувчиларни маданият ва санъат бўйича янги маълумотлар билан бойитди.

Назарий саволлар

1. Санъатшунослик фанларини ўқитишда янги педагогик технологиялардан фойдаланиш Санъат асарларининг замонавий жанр ва кўринишлари
2. Ўзбекистонда санъат турлари ва уларнинг ривожланиши
3. Ҳозирги босқичда Ўзбекистон маданияти, умумий ҳолати, муаммолари, уларни ҳал этиш йўллари
4. Жамиятни маънавий ахлоқий ва тарихий маданий ривожлантириш жараёнида тарихий хотиранинг ўрни ва муаммолари.

Дидактик материаллар

«Кластер» техникаси кластер – фикрларни тармоқланиши- бу педагогик стратегия бўлиб, у талабаларнинг мавзуни чуқур ўрганишга ёрдам беради. Талабаларда мавзуга таллуқли тушунча ёки аниқ фикрни эркин ва очиқ равишда кетма-кетлик билан узвий боғланган ҳолда тармоқлашларига ўргатади. Бу усул бирон мавзуни чуқур ўрганишдан аввал талабаларни фикрлаш фаолиятини жонлантириш ҳамда кенгайтириш учун хизмат қилади. Шунингдек, ўтилган мавзуни мустаҳкамлаш, умумлаштиришга ундайди. Кластер технолгияси қуйидаги босқичларда амалга оширилади:

1. Таянч сўз берилади;
2. Барча талабалар шу сўз бўйича хаёлига келган ҳамма сўзларни ёзадилар.
3. Ёзилган сўзлардан боғланадиганларини белгилайди.
4. Таянчсўзнинг мазмунини ёритади.
5. Дарс давомида ўрганилиши лозим бўлган муаммолар талабаларга маълум қилинади ва улар дарс давомида тушунтириб берилади.

Мавзу бўйича тайёрланган топшириқлар.

1-гурух.

Уйғониш даври тушунчаси уни даврлаштириш масаласи.

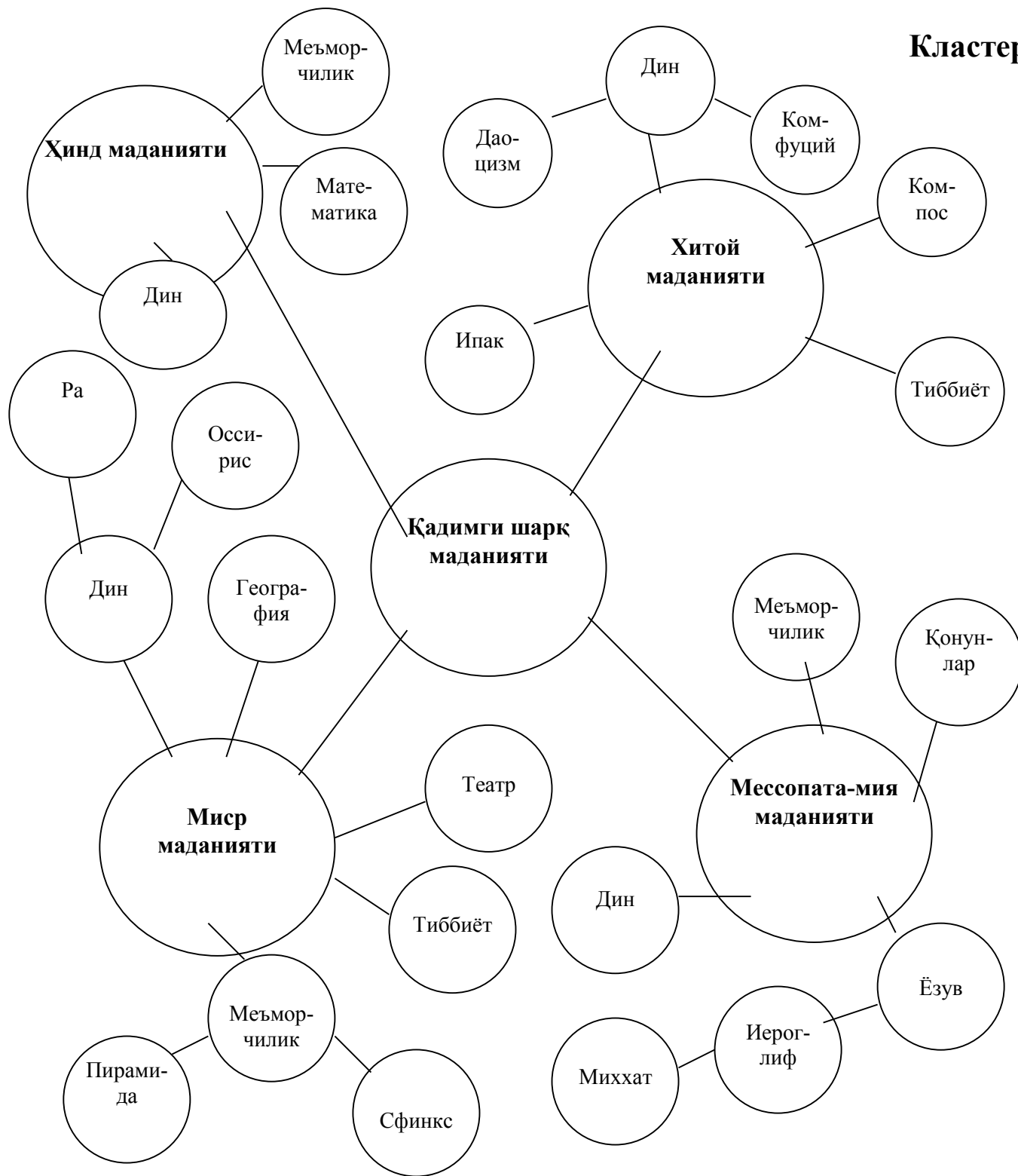
2-гурух.

IX-XII асрлар Шарқ Уйғониш даврида табиий фанларнинг ривожла-ниши.

3-гурух.

Шарқ Уйғониш даври қандай хусусиятларга эга

Кластер

2-мавзу: Санъатшунослик ва маданиятшунослик фанларидаги инновациялар ва трансформацион жараёнлар. (2 соат)

Режа:

1. Санъатшунослик ва маданиятшунослик фанларини ўқитишда педагогик технологиялардан фойдаланиш.
2. Маданиятшунослик фанини ўқитишда қайси ахборот технологиялардан фойдаланиш мумкин

Калит сўзлар

Мерос - инсониятнинг ҳар бир тарихий босқичда яшаган авлодлари томонидан яратилган ва кейинги авлодга етиб келган барча моддий ва маънавий бойликлар мажмуидир.

Миллат - «миллат» сўзи «ўзак», «туб моҳият», «негиз» деган маънони билдиради.

Миллий ғоя - миллатнинг ўтмиши, бугуни, истиқболи, манфаат ва мақсадни ифодаловчи ижтимоий ғоя.

Миллий қариятлар - миллий мафкуранинг тарбиявий элементи.

Миллий мафкура - ўзликимизни, муқаддас анъаналаримизни англаш туйғуларини, халқимизни кўп асрлар давомида шаклланган эзгу орзуларини, жамиятимиз олдида қўйилган олий мақсад ва олий ғоядир.

Миллий маънавият - муайян элат, миллатга, унинг аждодларига хос бўлган ғоят қимматли маънавий бойликлардир.

Миллий тарбия - у ёки бу миллатни, элатни ташкил этувчи кишиларни миллий маданиятини мерос, қадриятларни, урф-одатларни, анъаналарни ўзлаштиришдаги фаолиятни ривожлантиришдир, у миллий онг ва миллий ўзликни англашнинг субъектидир.

Умуминсоний маънавият - бутун инсониятга жаҳон халқларига тегишли бўлган маънавий-ахлоқий бойликлардир.

Ғоя - муайян фикр, мақсад сари етакловчи куч.

Қадриятлар – борлиқ ва жамият, нарсалар, воқеалар, ҳодисалар, инсон ҳаёти, моддий ва маънавий бойликларнинг аҳамиятини кўрсатиш учун қўлланиладиган тушунча.

Санъатшунослик ва маданиятшунослик фанлари ўқитувчисининг инновацион фаолиятини ташкил этиш ва инновацион салоҳиятини ривожлантириш – долзарб педагогик муаммолари.

Интерфаол (inter – бу ўзаро, act – ҳаракат қилмоқ) – ўзаро ҳаракат қилмоқ ёки ким биландин суҳбат, мулоқот тартибида бўлишни англатади. Бошқача сўз билан айтганда, ўқитишнинг интерфаол услубиётлари – билиш ва коммуникатив фаолиятни ташкил этишнинг махсус шакли бўлиб, унда таълим олувчилар билиш жараёнига жалб қилинадиган бўладилар, улар биладиган ва ўйлаётган нарсаларни

тушуниш ва фикрлаш имкониятига эга бўладилар. Интерфаол дарсларда ўқитувчининг ўрни қисман талабларнинг фаолиятини дарс мақсадларига эришишга йўналтиришга олиб келади.

Кунлардан бир кун кўл бўйида қорни оч қолган бир киши балиқ тутиб турган донишмандга дуч келибди ва унга мурожаат қилиб: “мен очман, менга ёрдам бер!”. Донишманд куйидагича жавоб берибди: “мен сенга балиқ беришим мумкин, сен тез тўясан ва биров вақт ўтгач, худди шундай яна оч қоласан ва мендан яна ёрдам сўрайсан. Мен сенга қармоқ беришим мумкин, лекин у қачондир синиб қолиши мумкин, унда сен менга яна мурожаат қилишингга тўғри келади. Яхшиси, мен сенга қармоқ ясашни ўргатаман, бу узоқ ва қийин, лекин кейинчалик сенга менинг ёрдамим керак бўлмайди. Ўз йўлингни танла...”

Юқорида келтирилган ривоятдан келиб чиқадиган хулоса шуки, яхши ўқитувчи талабага “қармоқ ясашни” ўргатиши ва ақлли талаба ясашни қанчалик тез ва мустақкам ўрганиб олсалар, улар шунчалик бировларга муҳтож бўлмасдан ўз “овларига” эга бўладилар.

Ўқув жараёнидаги педагогик технология – бу аниқ кетма-кетликдаги яхлит жараён бўлиб, у талабанинг эҳтиёжидан келиб чиққан ҳолда бир мақсадга йўналтирилган, олдиндан пухта лойихалаштирилган ва кафолатланган натижа беришга қаратилган педагогик жараёндир.

Педагогик мақсаднинг амалга ошиши ва кафолатланган натижага эришиш ўқитувчи ва талабанинг ҳамкорлигидаги фаолияти, улар қўйган мақсад, танланган мазмун, услуб, шакл, воситага, яъни технологияга боғлиқ.

Маданиятнинг таърифи ҳақидаги қарашларни таҳлил этадиган бўлсак, у ҳақда 400 дан ортиқ таърифлар мавжудлигини қайд этиш мумкин. Бу таҳлилларнинг умумлаштирган ҳолда олиб қарасак, улар “маданият одамзотнинг ўз табиий фаолиятини инкор этиши ва маданий фаолиятга ўтиши жараёнида иккинчи табиатни яратиш”: “инсон томонидан ижодий фаолияти маҳсули”, “инсон томонидан яратилган моддий ва маънавий қадриятлар йиғиндиси”: “инсоннинг ижодий фаолияти маҳсули”: “инсоннинг ақлли мавжудот сифатида ўз

олдига мақсад қўя билиши”: “жамиятнинг фан ва техника соҳасидаги тараққиёти” каби ҳилма-ҳил кўринишларда ифодаланади.

Ана шундай ҳилма-ҳил таҳлилларда кўришиб турибдики, маданият тушунчаси борасида маълум бир ўзгармас таърифни бериш қийин. Қолаверса, бундай хулосага келишнинг ўзи ҳам мумкин эмас, чунки жамиятнинг қанчалик тараққий этиб боришига қараб маданият тушунчасининг мазмундорлик қамрови ҳам шунчалик кенгая боради³.

Бундай мураккабликнинг ибтидоси маълум маънода маданиятнинг пайдо бўлиши ҳақида тушунчаларининг келиб чиқишига бориб тақалса, унга хос жараён эса маданиятнинг бугунги ва эртасига хос ижтимоий ҳодиса сифатидаги яшовчанлик характериға бориб тақалади.

Маданият муаммолари борасида қарашларининг ҳилма-ҳиллиги ва турлитуман зиддиятлар ечими масалаларига бориб тақалувчи анъаналар ҳам мавжудки, уларнинг мазмунини англаб етиш маданият муаммоларининг ҳозирги босқичидан фарқланувчи ўзининг тарихан шаклланиш жараёни, яъни унинг “классик моделини” ўрганишни тақозо этади.

Маданият тушунчасининг энг умумий қонунларини ўрганишга киришган маданиятшунослар таълимоти уни фалсафий таҳлил этишда шундай классик анъанани вужудга келтирадики, унда онгнинг инсондан табиатгача бўлган мавжуд оламни ҳис этиш ва таҳлил қилишнинг барча жиҳатларини кесиб ўтувчи маънавий тушунчалар бирлиги мужассамлаша бошлади. Бу эса маданият ҳақидаги классик тушунчалар ёки унинг “классик модели”ни шакллана боришининг ижтимоий-тарихий замини бўлиб хизмат қилди.

Мана шунинг учун ҳам айтиш мумкинки, маданиятнинг “классик модели”ни билмасдан туриб, маданият борасидаги ҳозирги қарашларнинг илмий-амалий аҳамиятини тўлақонли тушуниб етиш қийин. Зеро, маданият ҳақидаги тасаввурларни маданият тарихидан фарқламоқ керак. Қолаверса “маданиятнинг куртаклари” кишилик жамияти тарихининг илк босқичларидаёқ учраса-да бу

³ Усмонов Қ ва бошқалар. Маданиятшунослик. Ўқув қўлланма. – Тошкент: Молия-иқтисод, 2008. – Б. 56.

“куртаклар” одамлар онгида маданиятнинг ижтимоий ҳодиса эканлиги шаклида акс этмаган. Чунки ижтимоий-тарихий тараққиётнинг бу даврда кишиларнинг ҳаётий фаолияти уларга бўйсунмаган табиат кучларига қарам бўлган, шу боисдан ҳам уларнинг ҳаётидаги ҳал қилувчи ролни ўзлари эмас, балки ҳали инсон меҳнат фаолияти устида ҳукмрон бўлган табиатнинг стихияли кучлари ўйнаган. Шунинг учун ҳам уларнинг ибтидоий маънавий-маданияти табиатдаги турли предметлар ва ҳодисаларни илоҳийлаштириш, диний эҳтиром, сажда қилиш каби мифологик характердаги тушунчалар шаклидан бўлган. Фақат кейинги тараққиёт босқичларига келиб кишилар ўз ҳаётларининг кўпгина жиҳатларини ўзларига ва ўзларининг шахсий самарали ижодий куч-қудратига боғлиқ эканлигини англаб етдилар. Бу эса кишилармаданият ҳақидаги дастлабки содда лекин гумонли ва ноаниқ тасаввурларининг пайдо бўлишига олиб келди. масалан, ҳосилдорликнинг сабабини худонинг инъоми эмас эканлиги, балки ерга ишлов бериш ва деҳқончилик маданияти ўртасидаги фарқни аниқлаш учун етарли бўлди. шундай қилиб, маданият тушунчасида инсоннинг ўз ўрни ва роли, фақат унгагина хос бўлган, табиатга ҳам, илоҳиётга (айниқса, илоҳий кучларга) ҳам тегишли бўлмаган инсоний фаолликни англаб етиш ўз ифодасини топди. Мазкур тушунча ва тасаввурлар барча илоҳий кучлар ўрнига инсоннинг ўзи “ҳал қилувчи куч” сифатида майдонга келганлигидан дарак беради.

Ана шундай зиддиятли мураккаб жараёнда маданиятнинг “классик модели”га хос бўлган гуманизм (инсонпарварлик), рационализм (ақлга суяниш) ва тарихийлик принциплари шакллана борди.

Маданиятнинг “классик модели”га хос гуманизм принципи инсон (умуман инсон эмас, балки аниқ бир шахс-шоир, рассом, файласуф ва бошқалар) “маданиятнинг яратувчиларидир” деган фалсафий ғояни илгари суради. Италиан гуманисти Д. Монеттининг сўзлари билан айтганда, ҳамма нарса назаримизда биз томондан ихтиро қилинди, тайёрланди ва мукамалликка етказилди. Теварагимиздаги ҳамма нарса бизники, яъни инсонийдир, чунки улар кишилар томнидан яратилгандир.

Инсон табиат томонидан бевосита берилган нарсаларни яхшиловчи кўркамлаштирувчи, такомиллаштирувчи “санъати” туфайли ўзининг жисмоний мавжудлиги чегараланганлиги устидан ғолиб келади, деган фикрни илгари суради гуманистлар. Табиат томонидан умри қисқа қилинган инсон яратувчилик қобилияти туфайли у ўзининг чекланганлигини бартараф этиш ва бу билан у яхлитлик гармониясига даҳлдор бўлади.

Инсоннинг ўз интилишлари натижасида ижтимоий чекланганлик доирасидан чиқиш, бутунлик ва мукамаллик ҳолатига етишини, уни эркин ва мустақил шахс сифатида олиб қараш – уйғониш даври гуманизмининг “инсонни кашф қилиниши” номини олган бош кашфиёти бўлди. Бу эса инсонга янгича қарашнинг туғилганлигидан далолат эди. Инсон – эндиликда бир-бири билан боғланмаган икки табиий ва илоҳий (ярим ҳайвон, ярим фаришта) субстанция (моҳият) сифатида эмас, балки алоҳида ўзида инсонни моҳиятини мужассамлаштирган тан ва руҳ сифатида намоён бўлади. Демак, бу даврга келиб инсон ўзининг ҳаётининг бошқа шаклларида фарқли жиҳатларини англаб етди ва улардан ажратиб турадиган чегараларни маданият тушунчаси қамровида ўрнатди.

Тараққиётнинг сўнги давларида у ўзининг аниқ қиёфасини кўрсата бошлади. XVIII асрда мустақил маданият тушунчасининг пайдо бўлиши инсоннинг илоҳий ватабий олаמידан тамоман озод бўлиши тўғрисидаги тушунча ва тасаввурларнинг пайдо бўлишига олиб келди.

Инсондаги мустақил ва ижодий яратувчанлик кучлари таъсирида пайдо бўладиган “майдонни” белгилаб олдиларки, бу майдон “маданият майдони” деб аталди. Инсон маданиятининг маҳсули эмас, балки маданий бойликларни яратувчи мавжудот сифатида гавдаланди, ташқи шароитлар, яъни табиат ҳодисалари таъсирида бўувчи субъект сифатида эмас, балки, ўзи табиатни яратувчи субъект сифатида тақдим этилди.

Шу маънода айтиш мумкинки, инсоннинг бошқа мавжудотларидан ажралиб туриши чегараси бу маданият чегарасидир. Инсон маданиятига мансуб бу чегара уни ижтимоий борлиқдан ажратиб турувчи девор ҳам эмас, балки инсоннинг ўз

табиатига кўра ким бўлиши учун босиб ўтиши лозим бўлган тарихий масофадир. Бу чегара бутун инсоний тарихдир, инсоннинг шаклланиши ва ривожланиши жараёндир. Шунга мувофиқ маданият ҳам ана шу чегарага тенг катталиқдадир. Бу масофанинг тарихий йўлнинг икки нуқтаси ажратиб боради: улардан биринчиси, одамнинг ҳали табиатдан ажралмаган ҳолати, яъни табиий ҳолат. Иккинчиси, ақл қонунлари билан олдиндан белгиланган ҳолат, яъни бу ақллий ҳолатдир. Демак, маданият айна бир пайтда инсоният пайдо бўлгандан бошлаб босиб ўтган тарихий йўл ва шу йўлнинг бош натижасидир.

Назорат саволлари

1. Санъат асарларининг замонавий жанр ва кўринишлари
2. Санъатшунослик фанларини ўқитишда янги педагогик технологиялардан фойдаланиш
 1. Ўзбекистонда санъат турлари ва уларнинг ривожланиши
 2. Ҳозирги босқичда Ўзбекистон маданияти, умумий ҳолати, муаммолари, уларни ҳал этиш йўллари
 3. Жамиятни маънавий ахлоқий ва тарихий маданий ривожлантириш жараёнида тарихий хотиранинг ўрни ва муаммолари.

1-Илова.

«Инсерт» техникасининг қоидалари:

1. Текстни ўқиб чиқинг.2. Олинган маълумотни тизимлаштиринг.3. Ҳар бир қаторга қалам ёрдамида белгилар қўйинг. V – маълумотлар мавзуга оид билимларимга тўғри келади.+ – янги маълумотдир.- – олган билимларимга тўғри келмайди.? – мени ўйлантриб қўйди, бу масала юзасидан қўшимча маълумотлар керак.

«ИНСЕРТ» жадвали

Жавоб вариантлари V + - ?

- V – биламан.
- + - янги маълумот.
- - билганларимга зид.
- ? – мени ўйлантирмоқда.

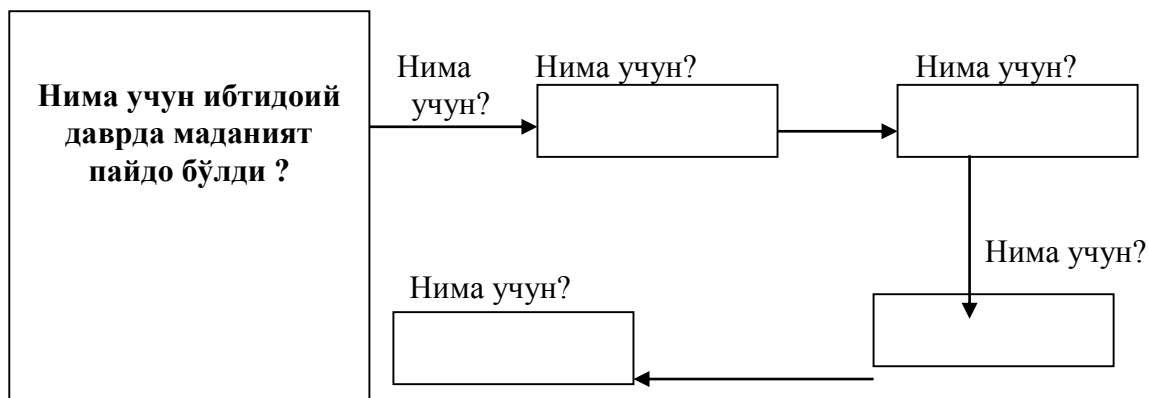
Таққослаш таблицаси.

Моддий ва маънавий маданиятни таққосланг:

Моддий.	Маънавий.

2-Илова.

«Нима учун» органайзери

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Алмеев Р. Музеи Узбекистана и социально-культурные перспективы их развития. Т., 2007.

2. Александрова Л. Кто приходит в музей сегодня и придет завтра. / Музеи в период перемен. Материалы российского-британского семинара «Музеи Санкт-Петербурга в условиях рыночной экономики». СПб., 1997. – 164 б.

4. Бабаназарова Б. Государственный музей искусств Республики Каракалпакстан. // Мозийдан садо. 1999. № 1-2.

5. Ботиров Б. Миллий маънавият маскани. // Маърифат. 2001. № 31.

6. Ботиров Б. Новый облик музея. // Народное слова. 2001. № 84.

АМАЛИЙ МАШҒУЛОТЛАР МАЗМУНИ

3-мавзу: Янги педагогик технологияларни фанларни ўқитишдаги ўзгаришлари ва уларнинг ижобий натижаларидан фойдаланиш (2 соат)

Режа:

1. Санъатшунослик ва маданиятшунослик фанларини ўқитишдаги интерфаол ўйинлар.
2. Инновацион технологияларни қўллаш усуллари

Интерфаол (inter – бу ўзаро, act – ҳаракат қилмоқ) – ўзаро ҳаракат қилмоқ ёки ким биландин суҳбат, мулоқот тартибида бўлишни англатади. Бошқача сўз билан айтганда, ўқитишнинг интерфаол услубиётлари – билиш ва коммуникатив фаолиятни ташкил этишнинг махсус шакли бўлиб, унда таълим олувчилар билиш жараёнига жалб қилинадиган бўладилар, улар биладиган ва ўйлаётган нарсаларни тушуниш ва фикрлаш имкониятига эга бўладилар. Баҳслашув технологияси: Замонавий шароитда ўқитувчи фаолиятида юзага келадиган муаммолар. Олий таълимда илғор педагогик технологияларни татбиқ этиш. Замонавий педагогик атамалар.

“Бахслашув” технологияси

Талабаларнинг ўқув гуруҳларида уларнинг ўзаро муносабатларини янада яхшилаш, бир-бирларига тезлик билан кўникишлари ёки ўзаро бир-бирларини яхши муносабатда бўлишлари учун баъзида улар ўртасида бахслар ташкил

этибтуриш мақсадга мувофиқдир. Чунки бундай баҳслар талабаларни ўз фикрларини чарҳлаб олишга, ҳаётга ва муаммоларга бўлган муносабатларини аниқлаб олишга катта ёрдам беради. Баҳс мавзуларини талабаларнинг ўзлари танлашлари ва таклиф этишлари мумкин. Бу мавзулар уларни баҳсга чорловчи, муаммоли, қизиқарли бўлиши керак, акс ҳолда баҳс давомида талабалар ўз фикрларини баён эта олмайдилар ёки ҳимоя қила олмайдилар.

Баҳсларни ўтказиш учун талабалардан битта ёки иккита баҳс бошқарувчиси белгиланади. Улар баҳсни муҳокама қилиши керак бўлган мавзу ҳақидаги кириш сўзи билан бошлайдилар. Бу технологияни бир неча туркумда олиб бориш мумкин.

1. Маданиятли инсон деб кимни айтса бўлади?

- Инсон маданияти нималардан ташкил топади?
- Маданиятли инсонга тегишли қуйидаги фазилатлардан қайси бирини биринчи ўринга қўйган бўлардингиз(хушмуомалалик, топқирлик, маълумотлилик, нотиклик)?

- Барча маълумотли инсонларни маданиятли деб атаса бўладими?

- Инсонларнинг сўзлашуви, нутқига қараб, уларнинг маданиятли эканликларини аниқласа бўладими?

- Кийиниши қараб маданиятли кишини ҳисоблаш мумкинми?

- Кимларни маданиятли деса бўлади?

- Сиз ўзингизни маданиятли ҳисоблайсизми?

- Сиз қайси маданият тарафдорисиз? Шарқми ёки Ғарбми?

2. Икки гуруҳга алоҳида савол берилади? Ушбу саволлар “Агарда...” деб бошланади ва бу икки гуруҳни баҳсга чорлайди?

- Агарда Россия халқи 988 йил христиан динини қабул қилмаганида, бу халқ ҳозирги маданиятида қандай ҳолатда бўларди?

“Сценарий” технологияси

Технологиянинг мақсади: талабаларда яқка ва жамоавий ижодий фаолият кўникмаларини, шунингдек, ижодий қобилиятларини шакллантириш, турли

шаклдаги якка ва жамоавий ижодий фаолиятни эгаллаш, ўтказиладиган тадбирларни олдиндан режалаштириш, сценарийсини тузиш, ташкил этиш ва ўтказиш бўйича кўникма, малака ҳосил қилиш.

Машғулотни ўтказиш тартиби:

Машғулотни ҳар бир қатнашчиси якка ҳолда ишлаш учун тайёрлаб келган тарқатма материал (карточка)лардан биттасини танлаб олади. Карточкаларда талабалар учун турли хил тадбирларнинг мавзуси берилган бўлиб, улар шу мавзуда ўтказилиши мумкин бўлган тадбир ҳақида якка ҳолда бош қотиришлари, унинг мазмуни, ўтказилиши тартибининг турли шаклларни аниқлашлар ҳамда шу тадбирнинг режа-сценариясини ишлаб чиқишлари керак.

Машғулотнинг кейинги босқичида талабалар ўзлари якка ҳолда тузган режа-сценариялари кичик гуруҳларга ажраладилар.

Улар ўз ишларининг натижаси билан гуруҳ аъзоларини бирма-бир таништирадилар, ишлаб чиқилган режа-сценарийларга баҳо берадилар, берилган режа-сценарийларни тўлдириб, тўғрилаб, улар ичидан битта вариантни танлаб оладилар. Кейин кичик гуруҳлар биргаликда танланган тадбирнинг режа-сценарийсини ишлаб чиқадилар.

Вазифаларни бажариш мобайнида гуруҳ аъзолари, якка тартибда ижодий ёндошиб, тайёрланган режа-сценарийларни эътиборга олган ҳолда ҳам улар ичидан танлаб олинган сценарий бўйича тақдимотга тайёрланадилар.

Ҳар бир гуруҳ биргаликда тайёрланган сценарийларни ҳимоя қилади. Ҳимоя вақтида гуруҳ аъзолари (ёки гуруҳ вакили) талабалар аудиториясининг саволларига жавоб бериши ёки ўз вариантларида қолишлари мумкин. Режа-сценарий лойиҳасининг намоиши схема (ёки томоша) шаклида бўлиши мумкин.

Тақдимот тугагач, талабалар ҳимоя қилинган лойиҳаларни биргаликда муҳокама қиладилар ва яқунлайдилар. Ўқитувчи ҳар томонлама яхши, қизиқарли тузилган сценарийларни кейинчалик амалга ошириш учун ташкилотчиларга тавсия этади. Ўқитувчи бажарилган ишлар учун миннатдорчилик билдиради.

Ўзини-ўзи баҳолаш саволлари

1. “Санъатшунослик ва маданиятшунослик” фанларини ўқитишда қайси услублардан фойдаланса бўлади?
2. Санъатшунослик йўналишига қайси фанлар киради?
3. Санъатшунослик ва маданиятшунослик фанларини ўқитишда қайси педагогик технологиялардан фойдаланиш мумкин?
4. Санъатшунослик фанларини ўқитиш тизими деганда нималар назарда тутилади?
5. Маданиятшунослик фанини ўқитишда қайси ахборот технологиялардан фойдаланиш мумкин?

4-мавзу: Санъатшунослик ва маданиятшунослик фанларини такомиллаши жараёни. (2 соат)

Режа:

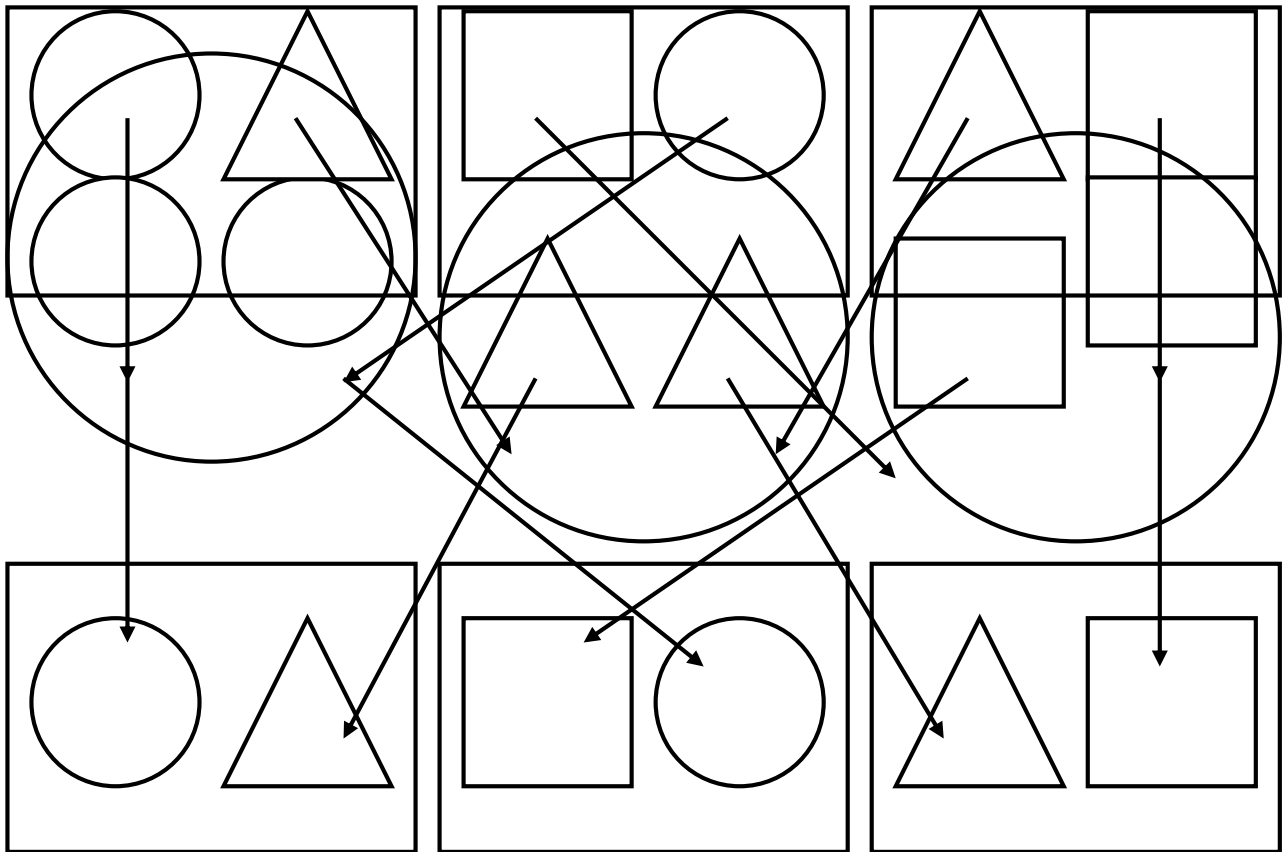
1. Ўзбекистонда санъат турлари ва уларнинг ривожланиши
2. Ҳозирги босқичда Ўзбекистон маданияти, умумий ҳолати, муаммолари, уларни ҳал этиш йўллари

Тингловчиларга Режа бўйича саволлар берилад ва “Блиц сўров, “Ажурли арра қоидалари”, “Дельфи” жадвалари тарқатилади. Аамалий машғулот мобайнида қуйидаги жадваллар тўлдириб борилади.

1-Илова.

«Ажурли арра» қоидалари

1. Топширикни бўлиш: Топширик ва матнни бир неча асосий қисмларга қиркилади.
2. Биринчи гуруҳлар: ҳар бир гуруҳ аъзолари қирқилган мавзуни оладилар ва экспертга айланадилар.
3. Эксперт гуруҳлар: Қўлида бир мавзуга оид ўқув топшириқлари мавжуд бўлган талабалар мавзуни муҳокама қилиш, бошқаларга ўргатиш режасини эгаллаш учун эксперт гуруҳга бирлашадилар.
4. Бирламчи гуруҳлар: Талабалар ўзларининг бирламчи гуруҳларига қайтадилар ва эксперт гуруҳларда ўрганганларини ўқитишади.

1. Топшириқни бўлиш: Топшириқ ва матнни бир неча асосий қисмларга қирқилади.
2. Биринчи гуруҳлар: Ҳар бир гуруҳ аъзолари қирқилган мавзуни олишади ва экспертга айланадилар.
3. Эксперт гуруҳлар: Қўлида бир мавзуга оид ўқув топшириқлари мавжуд бўлган талабалар мавзуни муҳокама қилиш, бошқаларга ўргатиш режасини эгаллаш учун эксперт гуруҳга бирлашадилар.
4. Биринчи гуруҳлар: талабалар ўзларининг биринчи гуруҳларига қайтариб ва эксперт гуруҳларда ўрганганларини ўқитишади.

2-Илова.

“Блиц-сўров саволлари

1. Шарқ уйғониш даври маданияти уни даврлаштириш масаласи.
2. Шарқ Уйғониш даврида хаттотлик маданияти қай даражада ривож-ланди?
3. Бу йил юртимизда “Маъмун академиясининг неча йиллиги нишонла-нади?
4. “Яхши одамлар амалга интилиши керакми? Ҳа. У агар интилмаса ёмон одамлар амални эгаллайди”-деган фикр ким томонидан айтилган.
5. Исмоил Сомоний мақбараси қайси шаҳарда жойлашган?
6. “Қутадғу билик” асари ким томонидан ёзилган?

«Дельфи» жадвалини тўлдириш

Талабаларнинг исми ва шарифи	Шарқ уйғониш даври ва унинг асосий омилларини кўрсатиб беринг.								
	1.			2.			3.		
	Д	М	К	Д	М	К	Д	М	К
Кўпайтма йиғиндиси									

Д – даража баҳо.

М – мўқобил баҳо.

К – кўпайтма.

1 – энг юқори балл.

10 – паст балл.

Тест саволлари

1. Театр қайси давлатда пайдо бўлган?

- А). Юнонистонда.
- Б). Ҳиндистонда.
- В). Хитойда.
- Г). Мисрда.
- Д). Римда.

2. Хеопс мақбараси қаерда жойлашган?

- А). Индонезия.
- Б). Ҳиндистон.
- В). Хитой.
- Г). Миср.
- Д). Бобил.

3. Игна билан даволаш биринчи бор қайси давлатда қўлланилган?

- А). Хитойда.
- Б). Японияда.
- В). Ҳиндистонда.
- Г). Марказий Осиёда.
- Д). Кореяда.

4. “Бобил минораси” қайси давлат худудида жойлашган?

- А). Юнонистон.
- Б). Ҳиндистон.
- В). Мессопотамия.

Г). Хитой.

Д). Миср.

5. Маданият назариясига милоддан олдинги 45 - йилда «ақл маданияти» («культура ума») тушунчасига асос солган шахс ким?

А. Аристотел

В. Конфуций

С. Геродат

*Д. Цицерон

6. Маданият дастлаб юзага кела бошлади ?

А. «Мис» даврида

В. «Бронза» даврида

С. «Ёввойилик» даврида

*Д. Инсоннинг меҳнатга бўлган дастлабки тушунчалари билан бирга

7. Маданият тушунчаси нимани англатади ?

А. Маданият – миллий анъаналар ва маънавий камолотнинг ўлчови

*В. Маданият – жамиятдаги моддий ва маънавий бойликлар йиғиндиси

С. Маданият – диний қарашлар ва диний эътиқодларнинг мажмуи

Д. Маданият - ижтимоий ҳодиса

8. Томоша санъати назарияси илк бор қайси асарда пайдо бўлган?

А. Қонунлар-Платон

В. Нотиклик-Цицерон

*С. Поэтика-Аристотел

Д. Илиада-Гомер

9. Қадимги Шарқнинг илк маданият ўчоқлари қайсилар ?

А. Қадимги Хиндистон ва қадимги Хитой давлатлари

В. Қадимги Эрон ва қадимги Кушон давлатлари

С. Қадимги Урарту ва қадимги Вавилон давлатлари

*Д. Қадимги Шумер ва қадимги Миср давлатлари

10.Хитой халқ маданияти ёдгорлиги «Буюк Хитой девори»нинг қурилган давр?

*А. Милоднинг 1-2 асрлари

В. Ўрта аср

С. Милоддан аввалги 10 аср

Д. Милоддан аввалги 12 аср

11.“Драма назарияси”нинг ўзбек тилидаги муаллифи ким?

А. Иззат Султон

В. Мамажон Рахмонов

С. Абдурауф Фитрат

*Д. Хафиз Абдусаматов

12. Чўлпон “Адабиёт надур?” мақоласини неча ёшда ёзган?

- *А. 16 ёшда
- В. 21 ёшда
- С. 27 ёшда
- Д. 33 ёшда

13. Қадимги Хиндистонда яратилган машҳур дидактик асарнинг номи нима?

- А. Рамаёна
- В. Махабхарат
- С. Кама Сутра
- *Д. Калила ва Димна

14. Конфуций таълимоти қаерда пайдо бўлган ?

- А. қадимги Хиндистонда
- *В. қадимги Хитойда
- С. қадимги Мисрда
- Д. қадимги Туронда

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Ботиров Б. Новый облик музея. // Народное слова. 2001. № 84.
7. Ботиров Б. Томошабин сийрак даргоҳлар. // Моҳият. 2001 № 20.
8. Дукельский В. Конкурент или пешка в чужой игре? // Мир музея 2007. № 7
9. Ибрагимова Н. Ҳайрат олами. // Мозийдан садо. 1999. № 1-2.
10. Курязова Д. Музей иши тарихи ва назарияси: Касб хунар коллежлари учун ўқув қўлланма. Т., 2007.
11. Содикова Н. Маданий меросимиз хазинаси. Т., 1981.
12. Яковлев В.Н. Художники. Реставраторы. Антиквары. – Л., 1966. –232 с.
13. Ямщиков С. Сокровища личных коллекций: традиции и проблемы // Наше наследие. 1991. № 1.

Электрон таълим ресурслари

1. Soro @museum/samara/ru / Новые подходы обеспечения музея. Концепция развития музейного менеджмента и маркетинга.
2. www.hermitage.ru
3. www.cnac-gp.fr/Pompidou/
4. www.museum.sstu.runnet.ru
5. www.smartweb.fr/louvre